

ROK 2022 ROKIEM ROMANTYZMU POLSKIEGO - Dorota Bajur-Krawiecka

Różne epoki jedna niepodległość

Ponadczasowość romantycznej wizji niepodległości w poezji współczesnej

Rok 2022 został ogłoszony rokiem romantyzmu polskiego, co wpisuje się doskonale w kierunki polityki oświatowej państwa na rok szkolny 2021/2022, dotyczące wzmocnienia edukacji patriotycznej i historycznej. W uchwale sejmowej czytamy: „Zrodziła się epoka, w której tworzyli genialni artyści, myśliciele i działacze polityczni, którzy w sytuacji narodowej niewoli stworzyli kraj duchowej wolności, rozwinęli programy niepodległościowe, a zarazem wynieśli polską literaturę, muzykę i malarstwo do rangi czołowych osiągnięć kultury europejskiej”. [1]

Nie sposób nie zgodzić się z niniejszym stwierdzeniem. Romantyzm to bez wątpienia jedna z najtrudniejszych epok w historii naszego kraju. Literatura tamtego okresu stanowiła drogowskaz dla zdeorientowanego społeczeństwa, a poetów pojmowano jako przywódców i mentorów. Epoka romantyzmu w Polsce to czas niewoli narodowej, przeplatanej kończącymi się fiaskiem zrywami narodowymi. Echa polskiego romantyzmu odbijały się szerokim echem, nie tylko wśród Polaków, ale miały ogromny wpływ na całą Europę. Historycy i działacze polityczni czasów romantyzmu, tacy jak np. Henryk Wereszycki, rozumieli niepodległość jako: ... *zagadnienie, które miało wpływ na stosunki międzynarodowe, a więc było zagadnieniem polityki międzynarodowej, w szczególności*

stosunków dyplomatycznych między mocarstwami europejskimi.[2] Uważano, podobnie jak obecnie, że wolny naród, to wolna Europa. Taki pogląd duchowej wolności, romantyczni twórcy, głosili w Europie w XIX wieku i taki głoszony jest dziś przez współczesną Polskę, wspierającą naszych sąsiadów w trudnej walce o odzyskanie demokracji i zniesienie reżimu, o którym to dwa wieki wcześniej tak pisał Mickiewicz, nazywając go sępami:

*Artyleriji ruskiej ciągną się szeregi,
Prosto, długo, daleko, jako morza
brzegi;*

*I widziałem ich wodza; – przybiegł,
mieczem skinął
I jak ptak jedno skrzydło wojska
swego zwinął.*

*Wylewa się spod skrzydła ściśniona
piechota*

*Długą, czarną kolumną, jako lawa
błota,*

*Nasypana iskrami bagnetów. Jak
sępy,*

*Czarne chorągwie na śmierć
prowadzą zastępy”.*

(Adam Mickiewicz *Stępy Akermańskie*)

Przytoczony powyżej A. Mickiewicz to autor manifestu romantyzmu polskiego - „Ballad i romansów”. Rok wydania zbioru (1822), wyznacza początek epoki w Polsce. Ponadto otwierająca zbiór ballada pt. „Romantyczność” uznano za programowy utwór epoki, w którym padają pamiętne wersy:

*Czucie i wiara silniej mówi do mnie.
Niż mędrca szkiełko i oko.*

(A.Mickiewicz *Stępy Akermańskie*)

Mickiewicz nazywany jest ojcem epoki i podobnie jak z J. Słowacki tworzył utwory silnie zakorzenione w ideach romantycznych, które wpłynęły na wzbogacenie literackie epoki, i wybrzmiewają w poezji współczesnej. Idee romantyczne występujące w twórczości obu wieszczów koncentrują się wokół tego, co niematerialne, niemożliwe do ogarnięcia rozumem lecz akceptowane jedynie intuicyjnie dzięki wierze i przeznaczeniu., gdyż:

*Są rzeczy na niebie i na ziemi,
o których się filozofom nie śniło”,* jak pisał wielki wzór polskich twórców XIX wieku – William Shakespeare.

Zaskakujące jest, że nadejście kolejnych epok, w filozofii, których dominował rozum

i empiryzm, nie miało wpływu na zmniejszenie roli romantyzmu i zmarginalizowanie poglądów przezeń głoszonych. Zaryzykuję nawet pogląd, że spośród wszystkich epok literackich następujących po romantyzmie, to właśnie współczesność jest tą, która w najszerszym stopniu realizuje ideologię i światopogląd polskiego romantyzmu. W żadnej epoce literackiej po romantyzmie nie było tak wielu płaszczyzn pojmowania świata, człowieka i jego roli.

Współczesny świat toczy ideologiczną walkę pomiędzy tym, co materialne a tym,

co duchowe i nienamacalne. Wpisuje się to jednoznacznie

w odwieczną walkę klasyków z romantykami, trwającą przecież przez całą epokę Mickiewicza i Słowackiego. Ponownie, jednym z najczęściej podejmowanych problemów moralnych są pytania twórcy Hamleta: Mieć, czy być?. Szekspir to wielki wzór dla polskich romantyków. Jego poglądy i sposób ukazania ludzkiej psychiki fascynował XIX – wiecznych twórców. Problematyka utworów Szekspira i przywołane wyżej pytanie jest niezwykle aktualne w świecie współczesnym. Twórczość angielskiego geniusza stanowi spójne źródło inspiracji zarówno dla romantyków jak i dla współczesnych twórców.

To doprawdy zadziwiające jak ponadczasowe okazały się idee romantyzmu

i jak aktualne są współcześnie hasła głoszone ponad dwa wieki temu. Echa romantyzmu wybrzmiewają ze zdwojoną siłą w twórczości wielu współczesnych poetów. Można

je dostrzec m. in. w twórczości współczesnych polskich noblistów z dziedziny literatury

- Czesława Miłosza i Wisławy Szymborskiej.

W kontekście ustanowienia roku 2022 czasem epoki romantyzmu, interesującym

do omówienia zagadnieniem, wydaje się być kwestia pojmowania niepodległości w XIX wieku i współcześnie. Czy ukazane poniżej analogie wystarczą, by twórców współczesności nazwać postromantykami, a trwającą epokę określić mianem nowego romantyzmu?

Niepodległość to pojęcie nadrzędne w odniesieniu do ojczyzny, języka, narodu, patriotyzmu, historii, religii. Można mieć ojczyznę, być częścią danego narodu, uważać się za patriotę znającego historię i mówić w ojczystym języku i równocześnie nie doświadczać niepodległości.

Pojęcie niepodległości jest związane z wolnością i przynależnością narodową. Przeciwnością

niepodległości jest życie w kraju podporządkowanym, w którym nie można decydować o sobie. W kraju, w którym brak wolności słowa, a bohaterów narodowych pozbawia się należnych im honorów. Krwawa historia Polski, dzieje naszego narodu, napisały bez słów bardzo jasną definicję niepodległości, na którą składają się trzy przekazywane z pokolenia na pokolenie słowa: Bóg, Honor, Ojczyzna.

Powyższe wartości towarzyszyły narodowi polskiemu podczas długiej drogi do odzyskania niepodległości. Nie było w naszym kraju żadnego zrywu niepodległościowego, który odbyłby się bez pieśni religijnej na ustach. Historia Polski powstała na fundamentach religii, wiary katolickiej. Z wiadomego powodu, szczególnego znaczenia hasło: Bóg, honor, ojczyzna nabrało w epoce romantyzmu. Te trzy słowa wybrzmiewają wszystkie razem i każde z osobna z utworów lirycznych, epoki „Burzy i naporu” oraz dają jasny sygnał swojej obecności w twórczości współczesnych poetów.

Pojęcie niepodległości w XIX wieku to walka o granice, przynależność narodową, język, religię. To walka o wiarę, szacunek i wolną ojczyznę, czyli walka o niepodległość.

A oto jak zagrzewał to tej walki J. Słowacki w wierszu pt. *Testament mój*:

Lecz zaklinam - niech żywi nie tracą nadziei

I przed narodem niosą oświaty kaganiec;

*A kiedy trzeba, na śmierć idą po kolei,
Jak kamienie przez Boga rzucone na szaniec!*

(J. Słowacki „*Testament mój*”)

Słowacki, podobnie jak Mickiewicz znał uczucie pustki i samotności spowodowane życiem w czasach utraconej niepodległości. Obaj poeci przestrzegają, że nie można rozwijać się jako człowiek nie posiadając ojczyzny, gdyż uczucia tęsknoty nie można stłumić. Najpiękniej uczucie żalu za krajem wyraził autor *Pana*

Tadeusza w Inwokacji:

(...) Ojczyzno moja! ty jesteś jak zdrowie.

*Ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie,
Kto Cię stracił. (...)*

(A. Mickiewicz *Inwokacja*)

Piękno ukochanej ojczyzny opisuje z rozrzewnieniem Czesław Miłosz w wierszu pt. *W mojej ojczyźnie*. Poeta występuje w pozycji romantycznego podróżnika, pielgrzyma, który informuje, że do ojczyzny nie wróci:

W mojej ojczyźnie, do której nie wrócę,

Jest takie leśne jezioro ogromne,

*Chmury szerokie, rozdarte, cudowne
Pamiętam, kiedy wzrok za siebie rzucę.*

(Cz. Miłosz *W mojej ojczyźnie*)

Współczesny noblista w wypowiedzi lirycznej przewiduje nadchodzące zagrożenie – zbliżającą się wojnę. Jest świadomy niebezpieczeństwa. Jego utwór to pożegnanie z rodzinnymi stronami. Pociesza go fakt, że nigdy tej ojczyzny nie zapomni, na zawsze pozostanie w jego pamięci, gdyż bardzo dokładnie pamięta każdy szczegół przyrody. Natura, którą opisuje jest cudowna, niezwykła. Jej opis przypomina romantyczny zachwyt naturą.

Współczesne pojmowanie niepodległości, choć poddane licznym próbom liberalizacji, nadal opiera się na zakorzenionej mocno w narodzie świadomości historycznej, wywodzącej się głównie właśnie z romantyzmu. Wpływy romantyczne w rozumieniu i idei niepodległości są niemierzalne i stanowią inspirację dla poetów i pisarzy wielu epok. Współczesna literatura w patriotycznych utworach nawołuje do docenienia wywalczonych niepodległości i świadomości bronięcia jej w sytuacji zagrożenia. Poeci nawołują

do szanowania niepodległości. Wisława Szymborska w wierszu *Gawęda o miłości ziemi ojczystej* prezentuje współczesny patriotyzm, jako naturalną potrzebę człowieka do poczucia przynależności narodowej, tak podkreślanej w romantyzmie. Podkreśla, że patriotyzmu należy się

uczyć każdego dnia, by zakorzenił się w naszych sercach. Poetka przyznaje, że niepodległość to wielki dar, ale i obowiązek, radość i smutek:

*Codziennie mocniej w ciebie wrastam
radością, smutkiem, dumą, gniewem.*

(W. Szymborska *Gawęda o miłości
ziemi ojczystej*)

Noblistka zwraca uwagę, że życie pozbawione tożsamości narodowej jest nieszczęśliwe i uniemożliwia człowiekowi właściwy rozwój. Porównanie ludzi do roślin, a ojczyznę do ziemi obrazuje jednoznacznie, że człowiek bez ojczyzny wegetuje, nie wydaje plonów tak, jak przyroda obumiera bez właściwej gleby:

*Bez tej miłości można żyć,
mieć serce puste jak orzeszek,
(...)*

*Ziemi ojczysta, ziemi jasna,
nie będę powalonym drzewem.*

*Codziennie mocniej w ciebie wrastam
radością, smutkiem, dumą, gniewem.*

(...)

*Można nie kochać cię – i żyć,
ale nie można owocować.*

Ukazane analogie pomiędzy romantyzmem a współczesnością pozwalają wysnuć myśl, że niepodległa ojczyzna to fundamentalny czynnik rozwoju każdego człowieka, który odciska piętno na jego sposobie pojmowania świata i siebie samego jako jednostki. Ponadto życie w wolnym kraju jest przywilejem, zaszczytem i często niedocenianą namiastką szczęścia ziemskiego.

Romantycy byli, są i będą zawsze wśród nas. Nie sposób nie wspomnieć tu o wielkim XX - wiecznym romantyku, mężu stanu – Józefie Piłsudskim, który dał Polakom jedną z najpiękniejszych lekcji patriotyzmu. Słowa marszałka, że *niepodległość nie jest Polakom dana na zawsze* nabierają nowego znaczenia w kontekście ostatnich wydarzeń z udziałem tych, *co swoje mordują proroki*. [3]

Bez względu na epokę romantyzm zawsze oznacza to samo. To nie tylko nazwa epoki i wspaniałe idee. To styl życia i postrzegania rzeczywistości. To życie w zgodzie ze sobą, naturą, światem metafizycznym. Romantyzm

to ból istnienia, zaduma nad światem, miłość do ojczyzny i gotowość poświęcenia dla niej życia.

Przypisy:

[1]

<https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/patroni-roku-2022>

[2]

H. Wereszycki, *Sprawa polska w XIX wieku*, [w:], *Polska XIX wieku. Państwo, społeczeństwo, kultura*, pod red., S. Kleniewicza, Warszawa 1977 r., s. 121-122.

[3]

A. Mickiewicz *Do przyjaciół Moskali*

Autorka artykułu:

magister polonistyki
UJ,
nauczyciel języka
polskiego, logopeda,
neurologopeda,
egzaminator
państwowy,
ekspert ds. awansu
zawodowego
nauczycieli,
dyplomowany trener
w oświacie

ROK 2022 ROKIEM ROMANTYZMU POLSKIEGO

Walenty Wankowicz Portret Adama Mickiewicza na Judahu skale